

Вишневський Сергій Анатолійович,
прокурор відділу Спеціалізованої
екологічної прокуратури Офісу
Генерального прокурора

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ ПРОВЕДЕННЯ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЗА УЧАСТЮ ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ КРИМІНАЛЬНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ВЧИНЕНИХ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Незважаючи на захист, що забезпечується кількома правовими інструментами, довкілля продовжує залишатися мовчазною жертвою збройних конфліктів у всьому світі. Крім того, багато міжнародних організацій та науковців задокументували та проаналізували наслідки різноманітних збитків, завданих довкіллю під час конфлікту та війни. Основні висновки цих оцінок свідчать про те, що пряма і непряма шкода навколишньому середовищу в поєднанні з руйнуванням інституцій призводять до екологічних ризиків, які можуть загрожувати здоров'ю людей, джерелам існування і безпеці, і в кінцевому підсумку підривають процеси миробудування. [1]

Завдання шкоди довкіллю України внаслідок збройної агресії РФ є колосальною та, станом на січень 2023 року, становить понад 1,69 трлн. грн. [2]

Важко визначити точний масштаб незаконних доходів від екологічних злочинів, наявні ознаки вказують на те, що екологічні злочини є одними з найприбутковіших злочинів у світі, приносячи приблизно від 110 до 281 мільярдів доларів США злочинних доходів щороку [3], збільшуючись на 5-7% щорічно. Тільки на нелегальну торгівлю продуктами дикої природи припадає від 7 до 23 мільярдів доларів США [4]. Це робить екологічну злочинність четвертою за масштабами злочинною діяльністю у світі після контрабанди наркотиків, підробки і торгівлі людьми [5].

Основними галузями економіки України є сільське господарство, видобуток корисних копалин та хімічна промисловість. Багаті мінеральні ресурси України (особливо залізо) формують основу великої металургійної промисловості, а залізна руда, вугілля та марганець є одними з найважливіших експортних продуктів. Інші корисні копалини включають титан і боксити. Видобуток вугілля є важливою галуззю промисловості в Україні, з основним використанням палива на теплових електростанціях. Україна залежить від викопного палива та ядерної енергетики для виробництва електроенергії, а гідроенергетика становить менше 10%. Незважаючи на багаті поклади вугілля, Україна також імпортує нафту і газ для задоволення своїх енергетичних потреб [6].

Одним із правових заходів захисту довкілля в Україні є група статей, які передбачають кримінальну відповідальність за вчинення кримінальних правопорушень проти довкілля. Згадані норми права

містяться у восьмому розділі (ст. ст. 236-248) Кримінального кодексу України та налічують двадцять дві статті із яких лише у п'яти (ч. 1 ст. 238, ч. 1 ст. 253, ч. 3 ст. 240, ч. 3 ст. 240-1, ч. 2 ст. 248 КК України) диспозиція передбачає вчинення кримінального правопорушення службовою особою, із яких три відносяться до категорії – злочин, де кваліфікуючою ознакою є вчинення злочину службовою особою з використанням службового становища. [7].

В більшій частині випадків суб'єктами вчинення кримінальних правопорушень є особи, які обізнані із формами та методами проведення негласних слідчих (розшукових) дій. Такі особи, з метою ухилення від кримінальної відповідальності, вживають комплекс заходів спрямованих на приховування своєї злочинної діяльності, наприклад: додаткове укріплення конструкції офісних приміщень (поширене бетонування підлоги або стін), встановлення камер відеоспостереження та сигналізації по зовнішньому периметру та в середині приміщень, спілкування за допомогою інтернет месенджерів, зміна місця проживання, користування декількома транспортними засобами, часта заміна Сім-карток із одночасним використанням мобільного телефону з нульовим ІМЕІ та інше.

Для виявлення і фіксації дійсних намірів особи на вчинення кримінальних правопорушень за рішенням прокурора здійснюється контроль за вчиненням злочину. До проведення вказаної НСРД на підставі конфіденційного співробітництва можуть залучатись особи [8]. Крім цього в комплексі проведення вказаної виду НСРД на підставі ухвали слідчого судді апеляційного суду проводяться інші слідчі (розшукові) дії такі як: аудіо –, відеоконтроль особи, спостереження за особою, спостереження за річчю, зняття інформації з електронних комунікаційних мереж та інші. [9]. Після надання слідчим суддею дозволу на проведення НСРД, відповідні ухвали разом із письмовим дорученням скеровуються начальнику оперативного підрозділу. При цьому в дорученні не вказується конкретний співробітник оперативного підрозділу, якому доручено виконання ухвал. Питання щодо того, хто саме із числа співробітників оперативного підрозділу виконуватиме ухвали про надання дозволу на проведення НСРД відносяться до виключної компетенції начальника оперативного підрозділу, якому скеровано письмове доручення [10].

У випадку якщо особа, щодо якої необхідно провести НСРД, користується додатковими процесуальними гарантіями, сторона обвинувачення має неухильно дотримуватись визначеної законом процедури щоб забезпечити допустимість зібраних доказів під час їх дослідження в судовому порядку. Розглянемо приклад: якщо суб'єктом вчинення кримінального правопорушення є суддя, при підготовці клопотання про надання дозволу на проведення НСРД стороні обвинувачення необхідно врахувати вимоги ч. 9 ст. 49 ЗУ «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якої, проведення стосовно судді оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, що можуть проводитися

лише з дозволу суду, здійснюється на підставі судового рішення, ухваленого за клопотанням Генерального прокурора або його заступника, керівника обласної прокуратури або його заступника. Слід зазначити, що звернення із таким клопотанням до слідчого судді апеляційного суду є правом визначених Законом осіб та не потребує включення їх до групи прокурорів у кримінальному провадженні [11].

Разом із цим для дотримання конспірації прокурору із відповідним клопотанням необхідно звернутись до слідчого судді відповідного апеляційного суду, найбільш територіально наближеного до апеляційного суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування (абз. 2 ч. 2 ст. 247 КПК України).

Підсумовуючи викладене вище, та беручи до уваги збройну агресію Російської Федерації проти України, для ефективного розкриття та розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля та виконання завдань кримінального провадження, вважаємо за необхідне внести зміни до ст. 250 КПК України, доповнивши її змістом про можливість проведення негласної слідчої (розшукової) дії до постановлення ухвали слідчого судді розділом XX (Кримінальні правопорушення проти миру, безпеки, людства та міжнародного правопорядку) Особливої частини Кримінального кодексу України.

Список використаних джерел

1. Програма ООН з довкілля (2022 рік). Вплив конфлікту в Україні на навколишнє середовище: Попередній огляд. Найробі, Кенія. Ст. 13 URL: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/40746>

2. Державна екологічна інспекція України, URL: <https://dei.gov.ua/post/2479>

3. Норвезький центр глобального аналізу (РНІРТО), ІНТЕРПОЛ та Глобальна ініціатива (GI) (2018), «Світовий атлас незаконних потоків».

4. Оцінка швидкого реагування Програми ООН з довкілля (ЮНЕП)-Інтерполу: зростання екологічних злочинів (червень 2016 року)

5. Висновок Консультативної ради європейських прокурорів (КРЕП) № 17 (2022) щодо ролі прокурорів в охороні навколишнього середовища, пункт 36.

6. Програма ООН з довкілля (2022 рік). Вплив конфлікту в Україні на навколишнє середовище: Попередній огляд. Найробі, Кенія. Ст. 39 URL: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/40746>

7. Кримінальний кодекс України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>

8. Постанова ВС від 14.12.2022 у справі №754/10882/17 (провадження № 51-1223км22) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107938586>.)

9. Кримінальний процесуальний кодекс України, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>

10. Постанова ВС від 07.12.2022 у справі № 385/619/16 (провадження № 51-2496км21) – <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107834205>.)

11. Постанови ВС від 02.12.2022 у справі № 758/1780/17
(провадження № 51-4254км21) –
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107805025>. Окрема думка:
<https://reyestr.court.gov.ua/Review/107834095>.

Вінник Михайло Олексійович,
аспірант Національної академії внутрішніх
справ

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІД ЧАС ВИЯВЛЕННЯ ТА РОЗШУКУ ГРОШЕЙ, ЦІННОСТЕЙ ТА ІНШОГО МАЙНА ОДЕРЖАНОГО ВНАСЛІДОК ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

Одним із основних завдань оперативно-розшукової діяльності є пошук і фіксація фактичних даних про протиправні діяння окремих осіб та груп, відповідальність за які передбачена Кримінальним кодексом України, яке виконується із застосуванням оперативних та оперативно-технічних засобів [1], [2].

У відповідності до вимог ст. 6 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» підставами для проведення оперативно-розшукової діяльності є наявність достатньої інформації, одержаної в установленому законом порядку, що потребує перевірки за допомогою оперативно-розшукових заходів і засобів, перелік таких підстав є вичерпним. Однак даною статтею не передбачена підстава проведення ОРД для розкриття злочинів (встановлення осіб, які вчинили кримінальні правопорушення), зокрема розшуку грошей, цінностей та іншого майна одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень.

По цій причині засоби оперативно-розшукової діяльності по вчиненні кримінальним правопорушенням використовуються тільки у випадку наявності інформації про осіб, які переходять від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання, і тільки після зупинення досудового розслідування кримінального провадження у відповідності до вимог Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК) [3].

Крім цього, чинним КПК не визначено механізм використання засобів ОРД в ході досудового розслідування, в т.ч. під час розкриття злочинів, зокрема для виявлення та розшуку грошей, цінностей та іншого майна одержаного внаслідок вчинення кримінальних правопорушень.

Виникає логічне запитання, навіщо використовувати оперативно-розшукові засоби для розкриття вчинених кримінальних правопорушень, якщо КПК передбачає можливість проведення гласних та негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних заходів для документування і розкриття вчинених кримінальних правопорушень.

Однак, КПК чітко визначає які саме процесуальні та слідчі дії можуть проводити органи досудового розслідування в межах